

LEGATUL. DESEMNAREA LEGATARULUI

Iulia BĂNĂRESCU

Catedra Drept Civil

The testimony can embrace a variety of dispositions (the appointing of an inheriting executor, disposition regarding the „ex-hereditation”, revocation and the giving up of the revocation of the dispositions of a testimony previously, dispositions regarding funerals and burying, the recognizing of an out of marriage child etc.), but the most important of them refer to the goods that are a part of the testatory patrimony and which will be transmitted according to the wish of this one and with derogation from the rules of the legal devolution of the inheritance.

The „linking” is a testimony disposition, through which the testator appoints one or more persons that, at the moment of their death, follow to obtain with the.

*„A pregăti viitorul nu este altceva
decât a întări temelia prezentului”
(S. Exupery)*

Potrivit art.449 din Codul civil al Republicii Moldova, „testamentul este un act juridic solemn, unilateral, revocabil și personal prin care testatorul dispune cu titlu gratuit, pentru momentul încetării sale din viață, de toate bunurile sale sau de o parte din ele” [1].

Testamentul poate cuprinde o varietate de dispoziții (desemnarea unui executor testamentar, dispoziție privind exheredarea, revocarea sau renunțarea la revocarea dispozițiilor unui testament anterior, dispoziții cu privire la funerarii și îngropare, recunoașterea unui copil din afara căsătoriei etc.), însă cele mai importante din ele se referă la bunurile care fac parte din patrimoniul testatorului și care vor fi transmise potrivit voinței acestuia și cu derogare de la regulile devoluțiunii legale a moștenirii [2].

Aceste dispoziții sunt numite legate și reprezintă o liberalitate pentru cauză de moarte, prin care testatorul desemnează una sau mai multe persoane care, la decesul său, urmează să primească întregul patrimoniu, o fracțiune din acesta sau anumite bunuri determinate.

Fiind o liberalitate, legatul se aseamănă donației, deoarece testatorul urmărește procurarea unui avantaj patrimonial legatarului, fără a pretinde un contraechivalent. În cazul legatului grevat de sarcini, acesta la fel reprezintă o liberalitate, însă de această dată în limita folosului gratuit.

Totuși, legatul se deosebește de donație, deoarece reprezintă un act juridic pentru cauză de moarte și, drept urmare, își va produce efectele numai din momentul morții testatorului, în favoarea legatarului și în detrimentul moștenitorilor săi legali (bineînțeles, cu respectarea restricțiilor impuse de lege).

Astfel, legatele sau alte dispoziții de ultimă voință nu mai constituie un tot indivizibil; valabilitatea fiecărei măsuri este independentă de validitatea celorlalte, iar acestea, la rândul lor, sunt distincte de forma juridică în care a fost înscris testamentul. Se poate afirma că, privite în totalitatea lor, ele formează obiectul actului juridic al testamentului.

Nulitatea sau anulabilitatea uneia sau alteia din aceste dispoziții nu atrage nulitatea sau anulabilitatea actului juridic care le-a consemnat, ci numai ineficiența acestuia. Actul juridic, dacă a fost întocmit prin respectarea formelor de solemnitate specifice testamentului, va continua să-și păstreze valabilitatea independent de valoarea juridică a fiecărui obiect al actului privit în mod particular. Legatul este o dispoziție translativă de proprietate, prin care testatorul dispune, în favoarea unuia sau a mai multor legatari, de totalitatea, de o parte sau numai de unul din bunurile sale. Pentru a se realiza legatul este necesar ca:

- a) persoana legatarului să existe și să fie determinată sau determinabilă;
- b) dispoziția de transmisiune a proprietății să fie legală [3].

Codul civil al Republicii Moldova mai mult explică decât definește noțiunea de legat: „Testatorul poate acorda prin testament unei persoane avantaje patrimoniale (legat) fără a o desemna în calitate de moștenitor” (art.1486). Din conținutul acestui articol se desprinde ușor ideea, considerată de fapt un principiu în spiritul vechilor cutume (dreptul germanic, francez), că omul nu poate să facă moștenitori, ci numai Dumnezeu; omul poate face doar legatari. Pe când, la romani, testamentul nu era valid dacă nu cuprindea o rânduire de moștenitori. Actul care nu cuprindea o rânduire de moștenitori, ci numai legate, se numea *codicil* [4].

Totodată, la prima vedere, dispoziția art.1489 din Codul civil al Republicii Moldova nu limitează dreptul testatorului de a face moștenitori. Nici doctrina română nu varsă mai multă lumină asupra acestei probleme, dacă testatorul făcând legate creează și moștenitori. Potrivit acesteia, legatele sunt dispoziții de ultimă voință prin care testatorul desemnează persoana sau persoanele care, la moartea sa, urmează să primească întregul patrimoniu, o fracțiune din acest patrimoniu sau anumite bunuri determinate [5].

Pentru a da răspuns la întrebarea apărută, ar fi bine să determinăm ce este totuși legatul, care este originea și sensul acestui cuvânt.

Cuvântul „legat” vine de la latinescul *lex*, însemnând o dispoziție în termeni imperativi: „*Legatum est, quod legis modo, id est, imperative testamento relinquitur, nam ea guae precativo moda relinquitur, fideicommissa vacantur*” (legatul este ceea ce se lasă cu rugămintea de a se da cuiva, este un fideicomis – Ulpian).

În legislația română cuvântul „legatum” avea două accepțiuni:

1) un înțeles general – legare și desemna orice dispoziție mortis causa: instituirea de moștenitor, numirea unui tutor, un fideicomis, sens ce îl găsim în Legea celor XII Table;

2) un înțeles restrâns, vizând o dispoziție particulară de ultimă voință.

Tot după Ulpian, „testamentul este manifestarea, în cadrul legii, a voinței noastre cu privire la ceea ce cineva vrea să se întâmple după moartea sa”. Această definiție subliniază caracterul solemn al testamentului, dar, după Ion Dogaru, nu remarcă ceea ce este esențial pentru testament – instituirea de moștenitor [6].

În aceeași ordine de idei poate fi adus următorul exemplu: la romani, dacă o moștenire era insolvabilă, testatorul putea testa și unui sclav. Sclavul era deci instituit ca moștenitor testamentar, fără a putea refuza. Acest lucru se făcea pentru a se evita vinderea averii la licitație, ceea ce însemna o adevărată infamie la romani. Odată instituit moștenitor testamentar, sclavul se putea vedea în situația de a i se vinde averea de către creditorii, dar o asemenea operație juridică nu-l afecta moral pe testator [7].

Din definițiile și explicațiile aduse mai sus rezultă că legatul poate fi considerat drept o instituție de moștenitori testamentari. Totodată, după cum s-a mai spus, există și păreri contrare. Astfel, în concepția Codului civil român de la 1864, moștenitorul este presupus de lege ca fiind continuatorul persoanei defunctului. Atunci, dacă moștenitorul este presupus de lege a continua persoana defunctului, legatarul nu se bucură de o asemenea poziție. El, chiar și dacă este legatar universal, nu este considerat moștenitor în concepția legiuitorului de la 1864, ci numai un simplu succesor de bunuri [8].

În favoarea acesteia se poate aduce următoarea ipoteză: „Dacă testamentul cuprinde numai legate, actele juridice sunt legatele, iar nu testamentul, care este numai o formă, tiparul care le cuprinde, chiar și atunci când testamentul cuprinde un singur legat, actul juridic este legatul și nu testamentul” [9].

Așadar, analizând modul în care problema vizată era elaborată în diferit timp și spațiu și consultând legislația actuală putem concluziona că legatul poate fi considerat drept o instituție de moștenitor testamentar, fapt ce rezultă din existența succesiunii testamentare (când moștenirea are loc conform testamentului). Totodată, anticipând puțin lucrurile și luând cunoștință de tipurile de legat, putem spune că nu în toate cazurile legatul este o instituție de moștenitor (legatul particular, legatul în scopuri general utile). Acest lucru poate fi sesizat chiar din cuprinsul testamentelor, când în text este evidențiată existența concomitentă a succesorului testamentar și a legatului.

Totodată, legatul este liberalitate de natură unilaterală, solemnă și revocabilă prin care testatorul dispune cu titlu gratuit de tot sau în parte din patrimoniu pe care îl va lasă la moartea sa, cu voința de a-i acorda un avantaj legatarului [10].

Din definiția dată rezultă că legatul este un act unilateral de voință – este o liberalitate pentru cauză de moarte, ceea ce ne aduce la ideea că legatul este, ca și donația, liberalitate, pentru că testatorul urmărește să-i acorde un avantaj patrimonial legatarului (celui ce recepționează legatul) fără un contraechivalent (cu titlu gratuit) [11]. Un punct comun există între legat și donație atunci când legiuitorul interzice ca, în domeniul dispozițiilor între vii, liberalitățile să fie consimțite în favoarea tutorului înainte de lichidarea conturilor sau în profitul medicilor, farmaciștilor și preoților. Codul civil român prevede în art.810 incapacitatea farmaciștilor și medicilor de a primi legate în cazul în care ei furnizează și pot administra bolnavilor medicamente. Este firesc să fie atinși de incapacitatea de a primi legate de la persoanele îngrijite de ei în timpul bolii din a cărei cauză aceștia au murit [12]. Considerăm că legiuitorul nostru ar trebui să atragă atenție la acest moment și să introducă asemenea dispoziție și în Codul civil al Republicii Moldova. Deci, sub acest aspect domeniul de aplicare a legatului coincide cu al donației.

În schimb, spre deosebire de donațiuni, legatele se bucură de unele circumstanțe speciale, care favorizează lărgirea domeniului lor de aplicațiune. Expansiunea le este facilitată îndeosebi de faptul că dispunătorul rămâne, până la data decesului, proprietar al bunurilor testate. Legatul nu-l prejudiciază pe binefăcător, fiindcă nu-l obligă să renunțe, atât cât este în viață, la bunul pe care l-a transmis persoanei gratificate. Astfel, oricine consimte cu mai multă ușurință o liberalitate care îl scutește de sacrificii reale, decât o dispoziție cu titlu gratuit care implică privații efective [13], ca în cazul donațiilor.

Totodată, testatorul urmărește ca scop exclusiv să realizeze o binefacere. Gestul său altruist se datorează voinței sale de a gratifica și afecțiunii pe care i-o inspiră persoana legatarului (pe când în cazul donației, chiar în prezența caracterului gratuit al acesteia, se poate de presupus prezența ideii donatorului de a pretinde indirect la careva favoruri de la persoana în interesul căreia s-a făcut donația).

Legatul mai poate fi analizat ca un act de dispoziție:

✓ mortis causa – legatul procură o îmbogățire gratuită în momentul când testatorul încetează din viață;
✓ prin voința unilaterală – transmisiunea de bunuri se datorează unei manifestări unilaterale de voință, actul volitiv al testatorului este suficient pentru el însuși. Acceptarea gratificatului nu face decât să consolideze asupra sa transmisiunea. Dovada că legatarul dobândește liberalitatea chiar înainte de orice acceptare rezidă în faptul că, dacă acesta ar deceda după deschiderea succesiunii, nereușind să-și exprime acordul, dreptul de a primi legatul trece la moștenitorii lui, dacă legatul nu ține de persoana legatarului (art.1497 din Codul civil al Republicii Moldova).

Un timp, exista parerea că legatul ar fi „o varietate de convenție”, părere susținută în special de Demogue, deoarece, după el, acceptarea gratificatului ar fi un consimțământ obișnuit, care ar perfecta „oferta” făcută de testator. Acest autor contestă faptul că legatul are caracter de act unilateral și încearcă să demonstreze natura lui contractuală, care se savârșește la moartea dispunătorului, prin acceptarea legatarului. Teoria a rămas izolată și este respinsă de doctrină. Incovenientul acesteia rezidă în primul rând în faptul că ea atribuie natura de contract unui act juridic în care acordul de voință al părților nu se poate forma [14].

Aici, drept argument poate servi faptul că adevărul despre conținutul testamentului gratificații de cele mai dese ori îl află după moartea testatorului. Așa stând lucrurile, legatarul poate accepta liberalitatea numai după moartea testatorului. În aceeași ordine de idei, sunt cazuri când gratificații află adevărul ceva timp după moartea testatorului; astfel, ne convingem încă o dată că în acest caz nu putem vorbi despre convenție. Pe de altă parte, teoria lui Demogue este infirmată de faptul că „oferta” testatorului devine caducă prin moartea sa. Deci, legatul este un act unilateral;

✓ în formă solemnă – legatul nu produce efectul de a procura o îmbogățire gratificatului, dacă nu îmbracă una dintre formele imperative impuse de legiuitor pentru validitatea testamentului: olograf, autentic și mistic. Aici este cazul de a menționa că în Codul civil al Republicii Moldova au fost introduse două forme noi de testament, și anume: testamentul olograf (scris în întregime personal, datat și semnat de testator) și mistic (scris în întregime, datat și semnat de testator, strâns și sigilat și apoi prezentat notarului, care aplică inscripția de autentificare pe plic și îl semnează împreună cu testatorul), prevăzute la art.1458 lit.a) c);

✓ dispoziție irevocabilă – în sensul că liberalitatea testamentului prezintă caracterul de simplu proiect, care este revocabil până la decesul dispunătorului. La decesul lui legatul apare luminos din paralela pe care Ihering o face între cele două moduri de a dispune cu titlu gratuit: „Liberalitatea ultimei voințe e psihologic tot atât de departe de liberalitatea viețuitorilor, precum cerul de pământ. Ceea ce donează omul e o jertfă, își sustrage ceva sieși, ceea ce dă cu ultima voință dă numai pentru că nu poate să păstreze pe seama sa. Mai bine zis, nu dă nimic, ci, după cum nimerit se exprimă limba: lasă. Adică lasă în urma sa ceea ce trebuie să lase”. Dacă doctrina moldovenească era mai puțin explicită definind legatul, obiectul legatului este descris de ea mai detaliat. Astfel, art.1487 din Codul civil al Republicii Moldova prevede: „Obiect al legatului poate fi transmiterea către cel ce recepționează legatul în proprietate, folosință sau cu un alt drept real a bunurilor care fac parte din patrimoniul succesoral; obținerea și transmiterea către acesta a bunurilor care nu fac parte din moștenire; îndeplinirea unei anumite munci, prestare de servicii și altele”.

Dacă prima parte a acestei dispoziții este destul de clară referitor la bunurile ce fac parte din patrimoniul succesoral, cea de-a doua parte „naște” semne de întrebare. La concret: cum poate fi obiect al legatului obținerea și transmiterea către legatar a bunurilor care nu fac parte din moștenire? Proiectul Codului civil al Republicii Moldova în art.2152 prevede acest moment în detalii, anume – la alin. (1): Dacă legatul, care are ca obiect un bun ce nu se include în moștenire la momentul deschiderii moștenirii, cel obligat la executarea

legatului trebuie să procure legatarului bunul respectiv; la alin. (2): Dacă cel obligat la executarea legatului nu poate procura bunul, el trebuie să plătească valoarea corespunzătoare. În cazul în care procurarea presupune cheltuieli nejustificate de mari, cel obligat la executarea legatului se poate elibera de obligație prin plata valorii.

La întrebarea: cum poate fi obiect al legatului îndeplinirea unei anumite munci, prestarea de servicii găsim răspunsul în același Proiect al Codului civil al Republicii Moldova, la art.2174: „Testatorul poate obliga prin testament moștenitorii sau legatarii să săvârșească anumite acțiuni (sarcini)”.

Considerăm că legiuitorul ar fi trebuit să includă în Codul civil al Republicii Moldova acest articol, pentru că legatul are un cuprins mai larg în Proiect și ar da răspunsuri la mai multe întrebări în caz de litigiu. Totodată, Proiectul Codului civil includea articole la acest capitol care pe bună dreptate au fost excluse (spre exemplu, art.2173 „Legatul de substituție” cu trimitere la art.2123-2125 care prevăd substituția). După cum cunoaștem, legatul este o liberalitate, deci intenția liberală caracteristică legatului, chiar dacă este grevat de sarcini, fie și de ordin patrimonial; în limita folosului pur gratuit, legatul este o liberalitate. Dar, întrucât legatul este o dispoziție testamentară ce exprimă voința unilaterală a testatorului, desemnarea legatarului trebuie să fie făcută îndeplinindu-se anumite condiții. Doar cu respectarea acestor cerințe testatorul este liber să aleagă modalitatea de desemnare a legatarului. Să vedem, întâi de toate, care sunt aceste condiții:

1. *Desemnarea legatarului trebuie să fie făcută prin testament.* În vechiul drept românesc instituția succesiunii testamentare îmbracă două forme: a) limba de moarte – testament oral și b) diata (scrisoare, zapis) – actul ce conținea ultima voință a testatorului. În prezent, legatul verbal este interzis, chiar dacă există o confirmare din partea testatorului [15], deoarece testamentul se caracterizează ca un act juridic solemn.

Această condiție este necesară, deoarece anume în testament sunt indicate elementele necesare pentru identificarea legatarului și a obiectului legatului. „*Legatum, nisi certae rei sit et ad certam personam deferatur, nullius est momenti*”. (Legatul unui lucru necert și unei persoane nedeterminate nu valorează nici într-un timp – Pauli Sentem) [16].

Astfel fiind, este nulă dispoziția testamentară dacă nu conține în cuprinsul testamentului, cel puțin în parte, elementele necesare cu ajutorul cărora legatarul să poată fi identificat cu certitudine. Testamentul poate fi valabil chiar dacă legatarul nu a fost identificat prin numele și prenumele său, acesta putând fi determinat prin alte elemente de identificare. Dacă, totuși, persoana legatarului nu poate fi determinată, testamentul nu este valabil. Spre exemplu: dacă patrimoniul succesoral este lăsat „persoanei care va avea grijă de pisicuța pe care o am”, legatul făcut este nul, întrucât determinarea legatarului nu poate fi făcută la data deschiderii moștenirii, existând incertitudine cu privire la persoana lui. De altfel, legatul nu poate fi lăsat, în mod indirect, unui animal, chiar dacă ar fi determinată persoana legatarului [17]. Pentru evitarea acestor situații revenim la condiția nr.1 de determinare a legatarului, și anume – la forma testamentară de desemnare.

Iată încă un motiv de a afirma că novațiunile Codului civil al Republicii Moldova privitoare la forma testamentului vor duce, după părerea noastră, la nulitatea legatelor, deoarece un testament redactat de notar ar elimina din timp acele greșeli indicate mai sus. Având în vedere necesitatea desemnării legatarului prin testament, este considerat nul *legatul secret*, prin care persoana legatarului nu este identificată în testament, ci este comunicată de testator (verbal sau chiar în scris, dar fără respectarea formelor testamentare) unui terț (fie și succesibil) [18]. Legatarul poate fi însă și o persoană viitoare, cu condiția să fie concepută în momentul deschiderii moștenirii (infans conceptus... sau persoana juridică în curs de înființare), la fel să fie determinabilă. În cazul dat totul este clar. Dar ce s-ar întâmpla cu un legat în cazul în care testatorului îi survine un copil și testatorul de fapt s-ar găsi într-o eroare de cauză (testatorul nu știa nimic despre conceperea copilului și a făcut legatul în favoarea altei persoane). În această situație, eroarea în care se găsea dispunătorul crezând că va muri fără descendenți se caracterizează ca o cauză de nulitate (dacă copilul a fost conceput la data întocmirii testamentului și, respectiv, desemnării legatarilor) sau de caducitate (când concepția lui s-a întâmplat ulterior) [19].

De fapt, aprecierea dacă testatorul s-a găsit în eroare îi aparține instanței de fond. De obicei, acțiunea în revocarea legatelor pentru survenire de copii este inadmisibilă, deoarece sunt foarte rare cazurile când testatorul nu ar fi știut nimic despre conceperea moștenitorului său (aici s-ar adauga și faptul că, de obicei, persoanele care întocmesc un testament se află într-o vârstă la care pot trage o linie sub care ar face careva concluzii; concomitent, fiziologic, sunt rare cazurile de concepere a copiilor proprii). Iată de ce se dă prioritate voinței testatorului înscrise în testament.

În aceeași ordine de idei mai poate fi analizată și altă situație-problemă: poate oare fi revocat testamentul printr-un act de notație făcut posterior?

În dreptul modern concubinajul nu este o cauză de nulitate a testamentelor și, prin urmare, nimeni nu se opune la legalizarea unei situații anterioare neregulate, care să fie acoperită în căsătoria subsecventă, în care caz interesul bunelor moravuri nu este atins, ci satisfăcut. Chiar dacă în momentul facerii testamentului o persoană ar fi fost lovită de incapacitatea de a primi un legat, testamentul devine valabil dacă în momentul deschiderii lui legatarul își dobândise deplinătatea capacității.

Prin urmare, dacă după înregistrarea căsătoriei legale dintre testator și legatară testatorul, în loc să revoce testamentul, l-a pastrat și l-a confirmat direct prin căsătorie, testamentul rămâne valabil [20].

Jurisprudența franceză, însă, exagerând aplicarea regulii „Legatarul trebuie să fie o persoană determinată sau cel puțin determinabilă în momentul deschiderii succesiunii”, tinde a stabili incapacitatea de drept a persoanelor incerte sau nedeterminate de a primi un legat. Ea obligă pe testator să determine în testament pe legatar și pare a considera ca nul de la origine orice legat făcut unei persoane care este incertă în momentul redactării testamentului, iar nu numai în momentul atribuirii legatului [21].

Suntem de acord că o aplicare exagerată a acestei reguli nu întotdeauna duce la soluționarea corectă a problemei. Totodată, analizând „Legatul” din Cartea a patra, Titlul II al Codului civil al Republicii Moldova, rămânem nedumeriți de faptul că s-a renunțat la art.2114 din Proiectul Codului civil al Republicii Moldova, chiar dacă și nu ar fi fost întocmai de bun. Acesta trebuia revăzut, astfel încât să stabilească condițiile în cazul în care apare testamentul mistic și cel olograf.

2. *Desemnarea trebuie făcută personal de către testator.* Deoarece testamentul este un act juridic esențialmente personal, desemnarea legatarului trebuie să fie făcută personal de către testator, neputând fi lăsată la alegerea unei terțe persoane. În consecință: legatul cu facultate de alegere, prin care testatorul a lăsat determinarea legatarului pe seama unei terțe persoane (indicate în testament) este nul, pentru că, în acest caz, nu testatorul dispune pentru timpul încetării sale din viață, ci un terț, după moartea testatorului [22]. Doctrina română prevede două cazuri de considerare a valabilității legatelor, când persoana terță determină legatarul, dar cu o contribuție din partea testatorului:

- dacă legatul este făcut unei persoane determinate de testator, dar cu sarcina predării bunurilor unei persoane alese de către legatar sau de un terț. În cazul de față, ultimul beneficiar al bunurilor legate este determinat după moartea testatorului, legatarul fiind determinat de către testator (de exemplu, legatul unei sume de bani făcut unei primării cu sarcina împărțirii sumei între săracii din localitate);

- dacă legatul este făcut unor persoane determinate, dar repartizarea între ele a bunurilor legate este lăsată la aprecierea unui terț, care are calitate de mandatar. Întinderea drepturilor legatarilor desemnați de testator nu afectează validitatea legatului [23].

Aici apare întrebarea dacă este valabil legatul făcut în favoarea unei persoane alese de un terț dintr-un cerc restrâns de persoane stabilite de testator. Unii autori consideră că nul va fi legatul făcut în favoarea unui legatar care va fi determinat de o terță persoană dintr-un grup de persoane determinate de testator [24].

În ce ne privește, considerăm că un astfel de legat poate fi considerat valabil, pentru că legatarul este determinabil, mai ales în cazul când testatorul precizează și criteriile de determinare a persoanei legatarului.

Dacă, însă, din cuprinsul testamentului nu rezultă clar și neîndoios intenția testatorului, instanțele de fond pot, în virtutea dreptului lor suveran de interpretare, să deducă sensul dispozițiilor testamentare nu numai din termenii lui, dar și din aprecierea împrejurărilor cauzei, în așa fel încât să aiba un efect juridic în conformitate cu presupusa intenție a testatorului [25].

Uneori, dispozițiile testamentului pot fi influențate de sentimentul de ură sau mânie. În trecut, testamentele puteau include chiar și o clauză de așa natură – *ab irato*, testament făcut în mânie [26]. Astăzi sentimentul de ură sau mânie îl poate determina pe testator să realizeze fie o dispoziție testamentară conștientă, dar influențată, fie o dispoziție inconștientă și irațională. Ura și mânia pot să afecteze nu numai sentimentele, ci și în parte voința testatorului, sau chiar integral inteligența acestuia. În primul caz, voința rămânând nedominată complet de puterea unei pasiuni injuste, ura sau mânia nu pot crea o stare de insanitate (nebuie) numai prin ele însele. În al doilea caz, când ura și mânia afectează integral rațiunea testatorului, doctrina și jurisprudența franceză admit că ele pot crea prin intensitatea lor o veritabilă insanitate, care să anihileze complet voința testatorului.

Deși, după cum am mai spus, în dreptul actual nu mai există acțiunea *ab irato*, totuși ura sau mânia manifestată în forma unei adevărate pasiuni, reducând luciditatea rațiunii, se încadrează în condiția insanității de spirit, atrăgând anularea liberalității [27].

Acest exemplu este adus, în special, pentru a atrage atenția la faptul că asemenea cazuri pot fi posibile în cuprinsul unui testament mistic, dar în special al celui olograf, când foarte greu se poate de determinat starea în care se afla testatorul întocmind testamentul respectiv.

3. *Testatorul alege liber modul de desemnare a legatarului.* Desemnarea legatarului nu trebuie să îmbrace formule predeterminate [28], moment esențial în cazul celor două forme de testamente analizate mai sus.

Testatorul se poate servi de orice expresii, și chiar de expresiunea „instituirea de moștenitor”, pentru a lăsa unei persoane universalitatea sau o parte determinată din bunurile sale disponibile. El poate să întrebuinteze cuvintele: dau, las sau leghez averea mea... etc [29]. Este convenit de a socoti:

- dacă testatorul folosește termenul „copii”, acesta va desemna și pe copiii copiilor precedeați (adică, pe nepoții de fiu sau fiică);
- desemnarea unei categorii de rude la pluralul masculin (de exemplu, nepoți, frați etc.) cuprinde toate rudele din categoria respectivă, inclusiv rudele de sex feminin.

Pe de altă parte, dacă desemnarea legatarilor se face folosindu-se pluralul feminin al unei categorii de rude (nepoate, surori etc.), se au în vedere doar rudele, nu și cele din aceeași categorie, dar un de sex masculin [30].

Desemnarea poate fi de două feluri:

a) *directă* – se face prin indicarea numelui și prenumelui, dar și prin arătarea calităților care îl individualizează pe legatar (nepot, frate, soră etc.), atunci când testatorul desemnează ca legatar toate rudele sale, fără a le preciza numele, vor avea calitatea de legatari toate rudele sale în grad succesibil [31].

b) *indirectă* – de pildă, prin exheredarea unora din moștenitorii legali ai testatorului, care are drept rezultat mărirea cotei succesoriale cuvenite comoștenitorului sau chemarea concretă la moștenire a moștenitorului subsecvent.

Desemnarea legatarului se mai consideră a fi indirectă și în cazul indicării unor elemente îndestulătoare pentru identificarea legatarului, altele decât calitatea ce-l individualizează. De exemplu, echipa campională de fotbal; persoana care mi-a salvat viața etc. [32].

4. *Desemnarea bunului legat.* Orice testament este nul dacă nu arată în el lucrul legat sau nu cuprinde suficiente elemente pentru determinarea lui. În cazul în care testatorul are mai multe bunuri de aceeași natură, iar unul a fost lăsat legatarului fără a fi individualizat (art.908 din Codul civil român), se va preda legatarului unul dintre bunuri care nu are calitatea cea mai bună, dar nici cea mai rea.

Chiar și în vechiul drept românesc, în cuprinsul diatei (testamentului), testatorul menționa în mod concret în ce constă obiectul patrimoniului, respectiv activul și pasivul său, excluzând tot ceea ce nu putea fi transpus în bani. Principiul potrivit căruia un testament prin care nu se lăsa nimic rudelor apropiate astăzi este incompatibil cu cele mai elementare îndatoriri morale familiale.

În societatea română se obișnuia ca testatorul să lase rudelor apropiate măcar o parte din bunurile sale. Suntem în prezența unui obicei care, în timp, s-a transformat într-o adevărată obligație morală. Această obligație morală constituia temeiul solidarității de familie, motivată inclusiv de împrejurarea că toți membrii familiei aveau o contribuție mai mică sau mai mare la alcătuirea patrimoniului. Consecința firească a considerării acestui principiu creat de practica judiciară era că, în concepția acesteia, suntem în prezența unui testator nebun [33].

Evoluția lucrurilor face ca, încetul cu încetul, îndatoririle morale și reciproce dintre membrii familiei să slăbească în intensitate în favoarea unor interese egoiste, interese care uneori conduc la dezmoșteniri scandaloase.

Iată de ce s-a ajuns la ceea ce a prevazut și vechiul Cod civil și Codul civil nou – rezerva succesorală. Considerăm că rezerva succesorală trebuia introdusă în succesiunea testamentară, deoarece anume acest mod de succesiune a și determinat apariția ei.

Totodată, în țările de drept civil există tendința de a reduce clasele îndreptățite la rezerva succesorală. Acest moment este prevazut și de Codul civil al Republicii Moldova (în art.1505), când de la cota obligatorie de 2/3 (vechiul Cod civil) se trece cel puțin la 1/2 cotă-parte, și doar în cazul succesorilor de clasa I inapți pentru muncă. Codul civil al Republicii Moldova a lărgit limitele libertății testamentare. Astfel, a fost modificată

lista persoanelor care au dreptul la rezerva succesorală, acesta fiind acordat și succesorilor de clasă I inapți de muncă (fiind excluși cei întreținuți de testator). A fost micșorată cota moștenitorilor rezervatari de la 2/3 la 1/2 din cota ce s-ar fi convenit fiecăruia în caz de succesiune legală. Pe de o parte, această tendință e justă pentru ascendenți, odată ce testatorul nu-i numește în testament (poate el îi consideră nedemni), iar, pe de altă parte, se stimulează membrii societății la exprimarea ultimei voințe în formă testamentară [34].

În sistemul anglo-saxon libertatea testamentară a fost tradițional nelimitată în mare măsură. Persoanele de care defunctul era legat legal sau moral de a le întreține pot pretinde un drept la întreținerea din avere. Instanțele au puteri discreționare de a acorda o așa-numită family provision. Deci, oricum, rezervă succesorală trebuie să existe, în primul rând pentru continuitatea familiei – celula societății. În general, dreptul succesoral este considerat un domeniu „încărcat emoțional”. Și totuși, de ce la desemnarea bunului legat este pomenită rezerva succesorală? Este foarte simplu: dacă testatorul desemnând legatarul îl gratifică ca un bun (legat) și nu ține seama de rezervă, emolumentul bunului sau bunurilor legate se poate micșora, respectiv influențând starea de lucruri prevăzută anterior.

În prezent, există problema practică referitor la asigurarea drepturilor legatarului cu sarcini. La Oficiul Cadastral Teritorial, în extrasul din Registrul bunurilor imobile pentru moștenire, în subcapitolul III, la grevarea drepturilor patrimoniale trebuie indicat dreptul legatarului ce rezultă din dispoziția testamentară, deoarece în certificatul de moștenitor nu este loc pentru indicarea acestei grevări, iar rezolvarea practică o vedem prin dispoziția notarului dată pentru Oficiul Cadastral Teritorial, prin care se solicită grevarea dreptului patrimonial.

Care este documentul confirmativ de drepturi al legatarului, doar testamentul rămâne la notar? Este de asemenea o problemă, fiindcă în Codul civil al Republicii Moldova lipsește reglementarea.

Art.1493 din Codul civil al Republicii Moldova prevede că legatul încetează dacă legatarul nu a solicitat în termen de șase luni executarea legatului de la succesorii testamentari. Astfel, neinformarea legatarului ar duce la pierderea după șase luni a dreptului de a cere executarea legatului. Prin urmare, este necesar de a prevedea obligația notarului, la stabilirea cercului de moștenitori și legatari, de a informa persoanele despre avantajul acordat lor prin testament.

În concluzie, menționăm că propunerile date sunt menite să contribuie la apărarea intereselor și drepturilor participanților la raporturile de drept succesoral, dar și la perfecționarea în continuare a cadrului legislativ.

Referințe:

1. Codul Civil al Republicii Moldova, adoptat la 6 iunie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2002. - Nr.82-86, art.1449.
2. Dogaru I. Dreptul Civil. Succesiuni. - București: ALL Beck, 2003, p.162.
3. Petrescu R. Drept succesoral. - București: Oscar Print, 1995, p.182.
4. Alexandresco D. Explicațiune teoretică și practică a dreptului civil român. Vol.IV. - Iași, 1892, p.480.
5. Ionescu M., Mănescu D.V. Practica notarială. Buletinul notarilor publici. - București, 2002, p.4,5.
6. Dogaru I. Dreptul Civil. Succesiuni, p.163.
7. Ibidem, p.165.
8. Ibidem, p.237.
9. Ungureanu O., Bocaci A., Jugastru C. Principii și instituții de drept civil. Curs selectiv pentru licență. - București, 2002-2003, p.376.
10. Căpățînă O. Titlu gratuit în actele juridice. - București: Rosetti, 2003, p.29.
11. Deak F. Tratat de drept succesoral. - București: Actami, 1999, p.228.
12. Ciutacu F. Drept civil român. Devoluțiunea succesorală legală și testamentară. - București: Rolcris, 2001, p.47.
13. Căpățînă O. Op.cit., p.30.
14. Adam I., Rusu A. Drept civil. Succesiuni. - București: ALL Beck, 2003, p.218.
15. Alexandresco D. Principiile dreptului civil român. Vol.II. - București, 1812, p.218.
16. Deak F. Op.cit., p.229.
17. Ibidem, p.229.
18. Dan Bocșan M. Practica testamentară. Jurisprudența română 1865-2002. Ediția a 2-a. - București: Rosetti, 2003, p.310.
19. Ibidem, p.257.
20. Adam I., Rusu A. Op.cit., p.218.
21. Deak F. Op.cit., p.229.

22. Ibidem, p.229-230.
23. Adam I., Rusu A. Op.cit., p.219.
24. Dan Bocșan M. Op.cit., p.175.
25. Constantinescu E. Unele aspecte ale dreptului succesoral al Republicii Moldova: Teză de doctor. - Chișinău, 1996, p.34.
26. Ibidem, p.35.
27. Popa M. Drept civil. Succesiuni. - București: Oscar Print, 1995, p.90.
28. Alexandresco D. Op.cit., p.482.
29. Dogaru I. Op.cit., p.376.
30. Adam I., Rusu A. Op.cit., p.220.
31. Deak F. Op.cit., p.231.
32. Adam I. Rusu A. Op.cit., p.221.
33. Dogaru I. Op.cit., p.174.
34. Toader C. Armonizarea dreptului succesoral în Europa Juridică // Revista lunară de drept. - București: ALL Beck, 2004, p.138.

Prezentat la 19.12.2007